

κὰς γυμνάσεις, ἄλλοι δὲ ἐκτένιζον τὰς κόμας, ἠρώ-
τησε τὴν αἰτίαν τῆ πραττομένη, πρὸς ὃν εἶπαν, ὅτι κατ'
αὐτὸν τὸν τρόπον ἠτοιμάζοντο οἱ Σπαρτιάται εἰς μά-
χην. Ἀλλ' αὐτὸς ἐλπίζων πάντοτε νὰ φύγῃσιν, ἐ-
πρόσμεινε τέσσαρας ἡμέρας, διὰ νὰ τοῖς δώσῃ τάχα
καιρὸν νὰ σχαθῶσι τὸν ἐπικείμενον κίνδυνον· ἀλλ'
αὐτοὶ ἦσαν πάντοτε εὐθυμοὶ καὶ ἀφρόντιδες, καὶ ἐθεώ-
ρουν τὸν θάνατον ὡς τὸ τέλος τῶν πόνων. Τέλος δὲ,
ἔσειλεν ὁ Ξέρξης προσαγὴν εἰς τὴς Σπαρτιάτας νὰ
παραδώσωσι τὰ ὄπλα· ἀλλ' ὁ Λεωνίδης ἀπεκρίθη μὲ
Σπαρτιατικὴν τῷ ὄντι σοβαρότητα, ἐλθε καὶ λάβε.
Ἐπειτα ὑπέχεθη, εἰὰν παραδώσωσι τὰ ὄπλα, νὰ τὴς
δεχθῆ ὡς φίλος, καὶ νὰ τοῖς δώσῃ χώραν πολὺ πλα-
τυτέραν καὶ καλλιτέραν παρ' ἐκείνην, ὑπὲρ ἧς ἐμάχον-
το. «Κάμμία χώρα, ἀπεκρίθησαν, δὲν εἶναι ἀξία ἀ-
ποδοχῆς, εἰὰν δὲ ἀποκτηθῆ μὲ ἀνδρῖαν· τὰ δὲ ὄπλα,
εἶπαν, εἴτε φίλοι, εἴτε ἐχθροὶ, ἐχρειάζοντο.» Τότε ὁ
Βασιλεὺς ἠρώτησε τὸν Δημάρατον, ἂν αὐτοὶ οἱ ἀπηλ-
πισμένοι ἄνθρωποι ἐδύναντο νὰ τρέξωσι ταχύτερον πα-
ρὰ τὴς ἰππεῖς τε; «Ὁχι, ἀπεκρίθη ὁ Δημάρατος, ἀλλ'
αὐτοὶ θέλωσι πολεμήσει ἕως ἐσχάτης πνοῆς, καὶ ἔδὲ
εἰς αὐτῶν ἐπιζήσει εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς πατρίδος.»
Τινὲς ἔλεγον, ὅτι οἱ Πέρσαι ἦσαν τόσοι πολυάριθμοι,
ὥστε τὰ βέλη των ἐσκότηζον τὸν ἥλιον. Τόσον καλ-
λίτερον, ἀπεκρίθη ὁ Σπαρτιάτης Διηνεκῆς, ἐπειδὴ
τότε θέλομεν πολεμεῖ ὑπὸ γῆν σκιάν.

π. χ.

480.

Ὁ Ξέρξης βλέπων ἑαυτὸν ἔτιως ἀναιδῶς κατα-
φρονέμενον, ἐπρόσαξε τελευταῖον ἐν τάγμα Μήδων
νὰ προχωρήσῃ κατὰ τῶν Ἑλλήνων, παρακινῶν ὅλους,
ὅσων οἱ συγγενεῖς ἀπέθανον εἰς τὴν ἐν Μαραθῶνι μά-
χην, νὰ ἐκδικηθῶσι κατὰ τὸ παρόν· γενομένης δὲ

συμβολῆς ἐκατέρωθεν, ἔπιπτον πολλοὶ Μῆδοι, τῶν ὁποίων ὁ ἀριθμὸς ἤυξανεν ἔτι μᾶλλον τὴν σύγχυσιν ἐν ἀλλήλοις. Ὅθεν ἤδη ἐφαίνετο, ὅτι ὁ Ξέρξης εἶχε μὲν πολλὰς ἀνθρώπους, ὀλίγους δὲ ἀνδρας. Ἀφ' ἧς λοιπὸν ἐτράπησαν εἰς φυγὴν αὐταὶ αἱ δυνάμεις ἀπὸ τῆς Σπαρτιάτας, ὤρμησαν οἱ ἀθάνατοι καλούμενοι Πέρσαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἔπαθον τὰ αὐτὰ μὲν τῆς πρώτης. Τῆς ἐπαύριον ἤρχισε πάλιν ἡ μάχη ἐκατέρωθεν. Ὁ δὲ Ξέρξης ἰδὼν, ὅτι οἱ στρατιῶταί τε δὲν ἠψάνοντο αἰχμυρῆν, ἠγωνίζετο νὰ τῆς ἐγκαρδιώσῃ μὲν ὑποχέσεις δώρων καὶ ἀνταμοιβῶν· καὶ μ' ὅλον ἔτι ἡ ὄρμη αὐτῶν ἦτο σφοδρότερα, ἀπέβη ἔδεν ἦττον ἀνωφελῆς ὡς ἡ πρώτη· ἐπειδὴ οἱ Ἕλληνες ἰσάμενοι πάντοτε πυκνὰ εἰς ἓν σῶμα, ἀπέκρνον τὴν ἔφοδον τῶν Περσῶν καὶ τῆς ἐσφάζου σαρηδόν. Ὁ Ξέρξης καθήμενος ἐπὶ θρόνῳ ὑψηλῷ, ἐθεώρει μακρόθεν τὸν ἀγῶνα, διευθύνων τὴν τάξιν τῆς μάχης· καὶ λίαν ἀλαζῶν ὢν καὶ ὀργίλος, ἀνέδραμε πολλάκις ἀπὸ τὸν θρόνον, ὅσάκις ἔβλεπε τὰ στρατεύματα τε εἰς ἀταξίαν, ἢ τρεπόμενα εἰς φυγὴν.

Τοιούτῳ τρόπῳ διετήρησαν οἱ Ἕλληνες τὴν θέσιν τῶν δύο ἡμέρας· καὶ καμμία γήϊνος δύναμις δὲν ἐφαίνετο ἰκανὴ νὰ τῆς διώξῃ ἀπ' αὐτήν. Ὁ Ξέρξης ἀποβαλὼν πᾶσαν ἐλπίδα τῆ νὰ δυνηθῇ νὰ περάσῃ τὰς Θερμοπύλας ἐξ αἰτίας τῶν Λακεδαιμονίων, ἦτον εἰς ἄκραν θλίψιν, ἕως ἧς ἔλθων Τρηχίνιός τις, ὀνόματι Ἐπιάλτης (ἢ Ἐφιάλτης), φυγὰς Ἕλληνας, διέλυσε τὴν ἀπορίαν, ὑποχόμενος αὐτῷ νὰ δείξῃ μίαν κρυφίαν σενόχωρον ὁδὸν διὰ μέσσω τῆ ὄρης, δι' ἧς ἐδύνατο ἐν σῶμα στρατιωτῶν νὰ διέλθῃ, καὶ ἔτω νὰ περικυκλώσῃ τοὺς Ἕλληνας. Τότε ὁ βασιλεὺς εὐθὺς ἐσείλεν ἐκεῖ 20,000 Πέρσας, οἱ ὅποιοι περιπατῶντες ὅλην τὴν νύκτα, ἔφ.

Σασαν ἤλιε ἀνατείλαντος εἰς τὴν κορυφὴν τῆ ὄρας, καὶ ἐκυρίευσαν ἐκείνην τὴν ὠφέλιμον θέσιν.

Μετ' ἑ πολὺ ἔμαθον οἱ Ἑλληνας τὸ γεγονός· καὶ ὁ Λεωνίδης βλέπων ἤδη τὴν θέσιν τε δυσφύλακτον, κατέπεισε τὰ συμμαχικὰ στρατεύματα ἢ ἀναχωρήσωσιν ἐκεῖθεν καὶ νὰ φυλάττωνται δι' ἄλλον καλλίτερον καιρὸν καὶ διὰ τὴν μέλλουσαν ἀσφάλειαν τῆς Ἑλλάδος, λέγων, ὅτι αὐτὸς καὶ οἱ μετ' αὐτῆ στρατιῶται ὠφείλουσαν κατὰ τὰς νόμους καὶ κατὰ τὸν χρησμὸν νὰ μὴ φύγωσιν, ἀλλὰ ἢ ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς πατρίδος. Οὕτως ἀποσεύχας ὁ Λεωνίδας ὅλες τὰς ἄλλας, ἐκράτησε μετ' ἑαυτῆ τριακοσίους Σπαρτιάτας καὶ ὀλίγους τινὰς Θεσπιέας καὶ Θηβαίους, τὰς πάντας περὶ τὰς χιλίας τὸν ἀριθμὸν, τὰς ὅποιους παρακινῶν εἰς θάνατον ἔλεγε κατὰ τὸν ἀκόλυθον ἰλαρὸν τρόπον. Ἐλθετε, συστρατιῶταί μου, ἄς φάγωμεν ἐνλαῦθα χαίροντες, ἐπειδὴ λαύην λὴν νύκτα δειπνήσομεν μετὰ τῷ Πλέλωνος εἰς λὴν ἄδην. Οἱ στρατιῶται ἀκέσαιτες τὴν σερεὰν ἀπόφασιν, ἀνεβόησαν ἀγαλλόμενοι, ὡς ἂν ἐπροσκαλέντο εἰς συμπόσιον, καὶ πάντες ἀπεφάσισαν ἢ ἀποθάνειν ἐνδόξως· ἐλθέσης δὲ τῆς νυκτός, τὴν ὅποιαν ἐνόμιζον ὡς τὴν ἐνδοξοτάτην εὐκαιρίαν τῆ ἢ ἀποθάνωσιν εἰς τῆ ἔχθρῃ τὸ στρατόπεδον, ὅπως ἢ ἡσυχία ἢ θελε βοηθήσει τὸν ἀπελπισμὸν των καὶ ἀποκρύψει τὴν σμικρότητα τῆ ἀριθμῶ των (1), ἐκινήθησαν κατ' εὐθὺ εἰς τὰς σκηνὰς τῶν Περσῶν, καὶ κατὰ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασαν σχεδὸν εἰς τὴν σκηνὴν τῆ βασιλείως, ἐλπίζοντες νὰ τὸν φονεύσωσι. Τὸ σκό-

(1) Διόδ. Σικ. Βιβλ. ΙΑ'. Πλευτ. Λακ. ἀποφθ. περὶ κακ. Ἡρόδ. Γ' ες. Βιβ. Β', Κεφ. 11.

τος τῆς νυκτὸς ἤξανε πολὺ τὸν τρόμον καὶ τὴν ταρα-
 χὴν τῶν Περσῶν, οἱ ὅποιοι φονεύοντες ἀλλήλους χωρὶς
 διαφορὰν, ἐβόηθον περισσώτερον τὴς Ἑλλήνας, παρέξ
 ἑαυτῆς· καὶ ἔτιως ἢ εὐτυχία ἐσεφάνονεν ἤδη τὴν τόλ-
 μην ἐκείνων, ἕως ὅτε γενομένης ἡμέρας, ἰδόντες οἱ
 Πέρσαι τὸ ὀλιγαριθμὸν τῶν Ἑλλήνων, περιεκύκλω-
 σαν αὐτῆς εὐθὺς πανσρατιᾶ· φοβέμενοι δὲ νὰ πλη-
 σιάσωσιν, ἔρριπτον μακρόθεν τὰ ἀκόντια, ἕως ἢ οἱ
 Ἑλλήνες ἀποκαμύντες ἀπὸ τῆς φονεύειν, ἔπεσον με-
 ταξὺ τῶν σωρῶν τῶν φονευθέντων βαρβάρων, ἐγκα-
 ταλιπόντες εἰς τὴς μεταγενεσέρους παράδειγμα τόλ-
 μης, οἷον δὲν ἠκέωθη ποτὲ πρότερον. Οἱ Λεωνίδης,
 ὅσις ἦν ὁ πρῶτος φονευθεὶς, καὶ τῆς ὁποῖα τὸ σῶμα ἠγω-
 νίζοντο νὰ λάβωσιν οἱ Λακεδαιμόνιοι μὲ ἀνείκασον
 τόλμην καὶ ἀνδρίαν, εὐρέθη μετὰ τὴν μάχην ἀπὸ τῆς
 Πέρσας ὑποκάτω πολλῶν νεκρῶν, καὶ δι' ἀτιμίαν ἀνε-
 σαυρώθη. Ἀπὸ τῆς Σπαρτιάτας δύο μόνον ἐσώθησαν,
 ὁ Ἀρισόδημος καὶ ὁ Παντίτης, ὧν ὁ μὲν τελευταῖος
 μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Σπάρτην ἠτιμάθη καὶ κατ-
 εφρονεῖτο τόσον, ὥστε ἐκρεμάθη μόνος τε, ὁ δ' Ἀρι-
 σόδημος ἀνδραγαθήσας εἰς τὴν μάχην τῶν Πλαταιῶν,
 ἐξέπλυνε πᾶσαν τὴν γενομένην αὐτῷ ἀτιμίαν. Οἱ λί-
 γον καιρὸν μετ' αὐτὸ τὸ συμβεβηκὸς, οἱ Ἀμφικτύο-
 νες ἀνέστησαν μεγαλοπρεπὲς μνημεῖον εἰς τὰς Θερμο-
 πύλας πρὸς μνήμην τῶν ἀνδρείων ὑπερασπιστῶν τῆς
 πατρίδος, ὁ δὲ ποιητὴς Σιμωνίδης ἔγραψε τὸν ἐπι-
 τάφιον αὐτῶν.

Λέγουσιν, ὅτι ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ ἐφονεύθησαν
 20,000 Πέρσαι, ἐν οἷς ἔτυχον καὶ δύο ἀδελφοὶ τοῦ
 Ξέρξε, ὅσις, ἵνα ἀποκρύψῃ τὴν μεγάλην φθορὰν τῆς
 στρατεύματος, ἐπρόσαξεν νὰ θάψωσι σύμπαντας εἰς

κρυφίως λάκκους, ἔν' ἀφύσῳσι χιλίους μόνον ἀτάφους. Τῆτο τὸ στρατήγημα ἀπέβη κακῶς· ἐπειδὴ οἱ ἐν τῷ στόλῳ στρατιῶται ὄντες μετὰ καιρὸν περίεργοι νὰ ἐπιθεωρήσωσι τὸν τόπον τῆς μάχης, ἔν' εὐρόντες τὸ σόφισμα, ἐγγύγυζον κατ' αὐτῆ διὰ τὴν ὑπερβολικὴν ταύτην ἀσέβειαν.

Οἱ Ἑξέξης ἐκπλαγεῖς ἐπὶ τῇ ἀνδρίᾳ τῆ ἐχθρῆ, ὅσους ἐφόνευσε τόσον πλῆθος στρατιωτῶν, ἠγάπα κάλλιον νὰ δοκιμάσῃ διὰ θαλάσσης τὴν τύχην τε, παρὰ νὰ προχωρήσῃ εἰς τὸ ἐνδότερον τῆς χώρας, μάλιστὰ δὲ, ὅταν ἔμαθε παρὰ τῆ Δημαράτε, ὅτι ὀκτακιοχίλιοι Σπαρτιάται, ὅμοιοι μὲ τὲς ἀνωτέρους κατὰ τὴν ἀνδρίαν ἔν' τόλμην, ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ἐναντιωθῶσι. Κατὰ τὴν ἡμέραν, ἐν ἣ συνέβη ἡ ἐν Θερμοπύλαις μάχη, ἔγινε ἔν' ναυμαχίᾳ μετὰξὺ τῶν δύο στόλων, ὧν ὁ μὲν Ἑλληνικὸς συνίστατο ἀπὸ 270 πλοῖα, ὁ δὲ Περσικὸς ἦν ἀσυγκρίτως πολυπληθέστερος, μ' ὅλον ὅτι ἐναυάγησαν πρὸ ὀλίγου 400 πλοῖα. Διὰ ν' ἀναπληρωθῇ αὕτη ἡ φθορὰ, διακόσια Περσικὰ πλοῖα ἔλαβον προσαγὴν νὰ περιπλεύσωσι ἔν' ὀρμήσωσιν ἐξείφνης κατὰ τῶν Ἑλληνικῶν πλοίων, τὰ ὅποια ἔκειντο εἰς τὸν λιμένα τῆς Εἰβοίας. Ἀλλ' οἱ Ἕλληνες μαθόντες τῆτο, ἀντέπλευσαν νυκτὸς, ἔν' ἔτιως ἀντεπιβλεύοντες, ἐπέπεσον ἐξ αἰφνης κατὰ τῶν Περσῶν, οἵτινες ἦσαν ἀποκεχωρισμένοι τῆ γενικῆς στόλῃς, ἔν' κυριεύσαντες 30, κατεσκόρπισαν τὰ λοιπὰ εἰς τὸ πέλαγος, ὧν ἄλλα μὲν ἐκ τρικυμίας εἰς ὀλίγον ἐβυθίσθησαν, ἄλλα δὲ διεφθάρησαν εἰς τὴν ἄμμον. Οἱ Πέρσαι ἐξαγριωθέντες εἰς αὐτὴν τὴν ἀτυχίαν, ἐπαρρησιάζθησαν τὴν ὑσεραίαν ἡμέραν μὲ ὅλον τὸν στόλον, ἔν' ταχθέντες εἰς σχῆμα μηνοειδές, πρὸ κάλλεν τὲς Ἕλληνας εἰς ναυμαχίαν, οἱ

ὅποιοι ἐνδυναμωθέντες μὲ πεντήκοντα ἢ τρεῖς Ἀττικὰς νῆας, ἐδέχθησαν τὴν πρόκλησιν προθύμως. Ἡ μάχη ἐχρημάτισε σκληροτάτη ἢ αἱματωδεστάτη καὶ σχεδὸν ἰσορρέπης, ὥσε ἢ τὰ δύο μέρη ἀνεχώρησαν ἐν εὐταξίᾳ.

Αὗται αἱ δύο ναυμαχίαι, αἱ ὅποιοι ἐγίναν πλησίον τῆ Ἀρτεμισίᾳ, δὲν ἦσαν μὲν ἀποφασιστικαὶ τῆς νίκης, ἀλλ' ἐνέπνευσαν εἰς τὰς Ἀθηναίους ἐκ ὀλίγων ἀνδρίαν ἢ τόλμην, οἱ ὅποιοι ἤδη γνωρίζοντες, ὅτι ἔτ' ὁ ἀριθμὸς, ἔτε τὸ μέγεθος τῶν Περσικῶν πλοίων εἰχόντι τρομακτικόν, ἢ ἐλπίζοντες ἄλλας λαμπροτέρας νίκας, ἐξέπλευσαν τῆ Ἀρτεμισίᾳ, ἢ ὠρμίωθησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, ὅπως ἐδύναντο νὰ βοηθῶσι τὰς ἐν τῇ πόλει Ἀθηναίους εὐπολώτερον.

Ἐν τέτοις, εἰσέβαλε ἢ ὁ Ξέρξης μὲ τὸ πολυἀριθμον στρατεύμα εἰς τὴν Φωκίδα, καίων κατ' ὁδὸν ἢ λεηλατῶν πᾶσαν πόλιν, δι' ἧς ἤρχετο. Οἱ Πελοποννήσιοι διαφυλαττόμενοι ἀπὸ τὴν φύσει ἀρμοδίαν θέσιν τῆς χώρας των, ἢ ὅποια εἶναι ἠνωμένη μὲ τὴν ἠπειρον μόνον δι' ἑνὸς ἰσθμοῦ, ἔκριναν εὐλογον νὰ τειχίσωσι τὸν ἰσθμὸν ἢ νὰ καταφύγωσιν ὀπίσω αὐτῆ, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς Ἑλλάδος ν' ἀφήσωσιν εἰς τὴν ὀργὴν τῆ νικητῆ. Οἱ Ἀθηναῖοι, τῶν ὁποίων ἢ χώρα κεῖται ἔξω τῆ ἰσθμοῦ, ἐβόων ἀναφανδὸν κατὰ τῆ τοιούτε ἀδικήματος, ἢ ἠγωνίζοντο νὰ καταπείσωσι τὰς Ἑλληνας εἰς φανεράν μάχην. Ἀλλ' ἢ φρόνησις τῆ Θεμισοκλέους ὑπερίχυσεν, ὅσις ἔλεγεν, ὅτι ἢ ἂν ἐρημωθῆ ἢ χώρα των ἐπ' ὀλίγον ἀπὸ τὰς βαρβάρους, αὐτοὶ εἶχαν τὰ ξύλινα τείχη πρὸς ἀσφάλειαν, ἢ γεν τὸν σόλον, ὅσις ἦτον ἔτοιμος νὰ τὰς διακομίσῃ εἰς ὅποιαν ἀποικίαν των ἤθελον. Ὁ λαὸς ὠργισθῆ μὲν ἐν πρώτοις εἰς αὐτὴν

τὴν συμβεβλην νομίζων, ὅτι ἐξωλοθρεύετο ἀφεύκτως, ἂν παρσιτήσῃ τὲς ναὲς τῶν θεῶν καὶ τὲς τάφους τῶν πατέρων, ἀλλ' ὁ Θεμιστοκλῆς μεταχειριζόμενος ὅλην τὴν εὐγλωττίαν καὶ πειθῶν, ἐδίδαξεν αὐτὲς, ὅτι τὰ τείχη καὶ αἱ οἰκοδομαὶ δὲν συνισῶσι τὰς Ἀθήνας, ἀλλ' οἱ πολῖται, τῶν ἀποίων ἢ σωτηρία ἦτον ἢ ἀληθῆς σωτηρία τῆς πολιτείας. Ὅθεν ἔγραψε ψήφισμα προσάζων ἡμὲν πόλιν νὰ ἐμπιστευθῇ πρὸς ὤραν εἰς τὴν σκέπην τῆς Ἀθηνᾶς, οἱ δὲ ἐγκάτοικοι, ἐλεύθεροι καὶ δούλοι, νὰ ἐμβωσιν εἰς τὸν σόλον. Ὅτε δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἠτοιμάζοντο πρὸς ἔκπλευσιν, κατέφυγον εἰς τὴν βεβλην τῆ Ἀρείε πάγου, ἣτις, χωρὶς νὰ ἐξεύρωμεν πόθεν, διέδωκεν ὀκτὼ δραχμὰς εἰς καθένα στρατιώτην. Τότε ὁ Κίμων, ἂν καὶ πολὺ νέος, ἐθάρρυνε τὲς πολίτας λόγῳ τε καὶ ἔργῳ, ὁ ὁποῖος ἔχων εἰς τὰς χεῖρας τὸν χαλινὸν τῆ ἵππου, ἀνέβη εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς, διὰ νὰ τὸν ἀφιερώσῃ ὡς ἄχρηστον ἤδη (1), καὶ ἔπειτα καταβὰς εἰς τὸν αἰγιαλὸν, εἰσέβη μετὰ χαρᾶς αὐτὸς πρῶτος εἰς τὸν σόλον. Ὅταν ἠκολέθησαν αὐτῷ οἱ λοιποὶ πολῖται, δὲν ἐδύνατο νὰ μὴ διακρίσῃ εἰς αὐτὴν τὴν λυπηρὰν καὶ μελαγχολικὴν θεωρίαν καὶ ὁ σκληρότατος ἄνθρωπος. Καὶ ἐν ἀληθείᾳ ἦν αξιοδάκρυτον θέαμα τὸ νὰ βλέπῃ τις ἄνδρειον, γενναῖον, σοφὸν καὶ ἀρχαῖον ἔθνος ὡσεὶ νὰ παραιτῇ ἀκυσίως τὴν πατρίδα, νὰ ὑποφέρῃ τὰς μεταβολὰς καὶ τὲς κινδύνους τῆς θαλάσσης, νὰ ζητῇ εἰς ξένας ἐπαρχίας καταφύγιον, καὶ νὰ ἐγκαταλίπῃ τὰς πατρῆς κληρονομίας εἰς τὴν διαρπαγὴν τῆ ἐχθρῆ, καὶ τὸ θαυμασιώτατον, νὰ

(1) Διὰ τὴν ἐσήμαινε, ὅτι δὲν ἦτο χρεῖα νὰ ἐκστρατεύσῃ διὰ ξηρᾶς, ἀλλὰ διὰ θαλάσσης.

δεικνύη ἄκραν σαφερότητα καὶ εὐσεβῆ εὐπείθειαν. Οἱ νέοι καὶ φιλοκίνδυνοι ἔπλευσαν εἰς τὴν Σαλαμίνα, οἱ δὲ γέροντες, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά κατέφυγον εἰς τὴν Τροιζήνα, τὴν ὁποῖαν ἐδέχθησαν οἱ Τροιζήνιοι μὲ μεγάλην φιλοτιμίαν καὶ περιποίησιν, ὥστε καὶ τὴν ἔτρεφον ἀπὸ τὸ κοινὸν θηταυροφυλάκιον, καὶ ἔδοσαν ἄδειαν εἰς τὴν παῖδας νὰ λαμβάνωσιν ὅθεν ἤθελον ὀπωρικά, διαρίσαντες καὶ διδασκάλους διὰ τὴν προκοπὴν των. Ἀλλ' εἰς αὐτὴν τὴν γενικὴν φυγὴν ἐκεῖνο παρεκίνει ὅλος εἰς ἄκραν συμπάθειαν, τὸ πλῆθος τῶν γερόντων, ὧν ἄλλοι μὲν ἠναγκάσθησαν νὰ μείνωσιν ἐν τῇ πόλει διὰ τὸ γῆρας, ἄλλοι δὲ ἐκβασίως, ἐλπίζοντες ὅτι ἡ ἀκρόπολις, τὴν ὁποῖαν ἐσερέωσαν μὲ ξύλινα τείχη, ἐνοεῖτο ἀπὸ τὸν χρησμὸν ὡς ἡ ἀσφάλεια. Τίς νὰ μὴ δακρυρροήσῃ εἰς αὐτὴν τὴν σκηνὴν τῆς κοινῆς θλίψεως καὶ συμφορᾶς, ἔταν βλέπη τὰς γυναῖκας, ἄλλας μὲν περιπτυσσομένας μετὰ θερμῶν δακρύων τὴν τόπυ, ἐν οἷς κατόκησαν τόσον καιρὸν, ἄλλας δὲ πληρέσας τὰς ὀδὸς ὀδυρμῶν καὶ θρήνων, ἐν ᾗ καὶ αὐτὰ τὰ ζῶα ἐφαίνοντο συμπάχοντα τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε ἀδύνατον ἦτο νὰ βλέπη τις αὐτὰ τὰ κακοτυχῆ πλάσματα ὠρούμενα καὶ φωνάζοντα κατόπι τῶν δεσποτῶν, ὅταν ἔτοι εἰσέβαινον εἰς τὰ πλοῖα, χωρὶς νὰ παρακινήθῃ εἰς εὐσπλαγχνίαν· ἐν οἷς μάλιστα διηγῶνται τὴν ἄκραν πίσιν ἐνὸς σκύλου, ἕως πηδύσας εἰς τὴν θάλασσαν κατόπι τῆ ἀύθεντα, ἔπλεεν ὅσον τὸ δυνατόν, ἕως ἔφθασας εἰς τὴν Σαλαμίνα, ἔμεινεν ἐν τῷ ἅμα νεκρὸς ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν. Οἱ ὀλίγοι ἐν τῇ πόλει μέναντες Ἀθηναῖοι ἐρμηνεύοντες κατὰ γράμμα τὸν χρησμὸν, κατέφυγον εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ τειχίσαντες αὐτὴν κατὰ τὸ δυνατόν ἀσφαλέςατα, ἀνέμενον μὲ ὑπομονὴν τὴν ἐπέλευσιν τῆ ἐχθρῆ.

Οὐ δὲ Ξέρξης ἔμαθε καθ' ὁδὸν, ὅτι οἱ Ἕλληνες προσείχον εἰς τὰς τότε πανηγυριζομένους Ὀλυμπιακὰς ἀγῶνας, καὶ ἰδὼν, ὅτι ἡ δύναμις τε δὲν ἦτον ἰκανὴ νὰ ἐκφοβίσῃ τὰς ἐχθρὰς, ἔτε καὶ νὰ διακόψῃ τὰς ἐορτάς των, ἐβυμάθη εἰς ἄκρον· καὶ σείλας μέγα μέρος τῆ στρατεύματος διὰ νὰ λεηλατήσῃ τὸν ἐν Δελφοῖς ναὸν, ἐπορεύετο κατ' εὐθείαν εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἔλθων δὲ, εὗρε τὸ ἄστυ ἔρημον πλῆν τινῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ ἀκροπόλει, οἵτινες μὴ ἔχοντες ἐλπίδα βοηθείας, καὶ μὴ θέλοντες νὰ ζήσωσι μετὰ τὸν ὄλεθρον τῆς πατρίδος, διὸ ἐσερξάν εἰς κάμμιαν συνθήκην, ἀλλ' ἀποκρέσαντες γενναίως τὴν πρώτην ἐφοδὸν τῶν Περσῶν, καὶ ἐγκαρδιωθέντες ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν τῆς θρησκείας, ἤρξαντο νὰ ἐλπίζωσιν εὐτυχῆ ἐκβασίν. Ὡς τὸσον, εἰς τὴν δευτέραν ἐφοδὸν καταφθείραντες οἱ Πέρσαι τὰ ἀδύνατα αὐτῶν χαρακώματα, καὶ ἐμβάντες, ὕλκῃς ἔσφαξαν, τὴν δὲ ἀκρόπολιν πᾶσαν ἐνέπρησαν. Τότε ἐπαρθεῖς ὁ Ξέρξης ἐπὶ ταύτῃ τῇ εὐτυχίᾳ, ἐσειλεν εὐθύς εἰς Σῆσα ταχυδρόμον δηλώσοντα τὰς νίκας τε, καὶ πολὺ πλῆθος εἰκόνων καὶ ἀνδριάντων, ἐν οἷς ἦσαν καὶ οἱ τῆ Ἀρμόδιε καὶ Ἀρισογείτονος.

Οἱ δὲ σύμμαχοι Ἕλληνες συνηθροίσθησαν διὰ νὰ βουλευσῶσι περὶ τῆ πρακτέας κατὰ τῆ βαρβάρου, καὶ διὰ ξηραῖς μὲν ἀπεφάσισαν ὁμοθυμαδὸν νὰ τειχίσωσι τὸν ἰωθμὸν, καὶ νὰ τὸν παραδώσωσι πρὸς Φύλαξιν εἰς τὸν Κλεόμβροτον, τὸν ἀδελφὸν τῆ Λεωνίδου, διὰ δὲ θαλάσσης ἐδιχογνώμην. Ἐπειδὴ ὁ μὲν Σπαρτιάτης Εὐρυβιάδης, ὁ ναύαρχος, ἤθελε νὰ πλεύσῃ ὁ στόλος ἐπὶ τὸν ἰωθμὸν, καὶ νὰ μὴ μακρίνη ἀπ' αὐτῆ, διὰ νὰ συνεργῆ μὲ τὸ πεζὸν στρατεῦμα· ὁ δὲ Θεμισοκλῆς ἀντίστατο λέγων, ὅτι ἦτον ἰφθαλμοφανὴς ἀπάτη καὶ μωρία τὸν

ἀφίησεν τὴν ὠφέλιμον θέσιν τῆς Σαλαμῖνος, ἐν ἣ εὐ-
ρίσκοντο, καὶ νὰ παραιτήσεν τὰ σενα τῆς θαλάσσης, ὅ-
πε ὁ ἀριθμὸς τῶ ἐχθρῶ δὲν ἐδύνατο ποτὲ νὰ τὴν νική-
σῃ, καὶ ἔτω νὰ παραδώσεν εἰς τὸν βάρβαρον δι' ἀμά-
θειαν καὶ ἰχυρογνωμίαν τὸν σόλον, τὴν μόνην ἄγκυραν
καὶ ἐλπίδα τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Εὐρυβιάδης θυμωθεὶς,
ἐκτείνας τὴν βακτηρίαν, ἠθέλησε νὰ κτυπήσῃ τὸν
Θεμισοκλῆν ὡς αὐθάδη· ἀλλ' ἔτος εἶπε, πάλαξον
μεν, ἀκυσσον δέ. Ἡ πραότης καὶ ἡ ἐμβριθεὶα τῶν λό-
γων τῶ Θεμισοκλέες ὑπερίχυσαν καὶ ἐφιλίωσαν αὐ-
τὸν μετὰ τῶ Εὐρυβιάδου, καὶ τέλος ἀπεφασίωθη ἐν τῇ
βουλῇ νὰ προσμείνωσι τὸν ἐχθρὸν διὰ μὲν ξηρᾶς εἰς
τὸν ἰσθμὸν, διὰ δὲ θαλάσσης εἰς τὰ σενα τῆς Σα-
λαμῖνος.

Ὁ δὲ Ξέρξης κατεδαφίσας ἐκ θεμελίων καὶ κη-
τακαύσας τὰς Ἀθήνας, ἐπορεύθη κατ' εὐθείαν εἰς τὴν
θάλασσαν, διὰ νὰ ἐνεργῇ ἐκ συμφώνου μετὰ τὸν σόλον
τε, θέλων νὰ συγκροτήσῃ καὶ ἄλλην ναυμαχίαν μετὰ τὸν
ἐχθρὸν. Τῆτο ἐπεθύμει καὶ ὁ Θεμισοκλῆς κατὰ τὸ πα-
ρὸν ἐνθέρμως· ὁρῶν δὲ τὴν συμμάχου κλίνοντας πάν-
τοτε πρὸς τὸν ἰσθμὸν, διὰ νὰ βοηθήσῃ, χρείας τυ-
χέσης, τὸν πεζὸν στρατὸν, καὶ φοβόμενος μὴ λειποτακ-
τήσωσιν ἐν τῇ μάχῃ, ἐσοφίωθη τὸ ἀκόλεθρον στρατή-
γημα, τὸ ὁποῖον δεικνύει τρανῶς τὴν μεγάλην αὐτῶ
εὐφυΐαν καὶ σύνεσιν· δηλαδὴ ἐμήνυσε κρυφίως εἰς τὸν
Ξέρξην, ὅτι οἱ ἐν τῇ Σαλαμῖνι Ἕλληνας ἠτοιμάζοντο
εἰς φυγὴν, καὶ ὅτι ἦτον εὐκολώτατον εἰς αὐτὸν νὰ τὴν
περικυκλώσῃ ἐξαίφνης καὶ νὰ τὴν ἀφανίσῃ. Αὕτη ἡ εἰ-
δοποίησις ἀπέβη κατὰ γνώμην τῶ Θεμισοκλέους· ἐπει-
δὴ ὁ Ξέρξης ἐπρόσαξεν εὐθὺς τὸν σόλον νὰ πολιור-
κήσῃ διὰ νυκτὸς τὴν Σαλαμῖνα, καὶ ἔτω νὰ ἐμποδίσῃ

τῷ ἐχθρῷ τὴν φυγὴν, τὴν ὁποίαν ἐφοβεῖτο τόσον πολὺ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκλείσθη ὁ εὐλας τῶν Ἑλλήνων, ἢ δὲν ἔμεινεν εἰς αὐτὰς ἄλλη σωτηρία, εἴμῃ ἢ τόλμῃ ἢ ἡ νίκη. Καὶ αὐτὸς ὁ Θεμισοκλῆς δὲν ἐγίνωσκε τὴν θέσιν ἔτε τῶν ἰδικῶν τε δυνάμεων, ἔτε τῶν τῷ ἐχθρῷ, ἐπειδὴ ὅλα τὰ στρατὰ ἦσαν πολιορκημένα, ὁ δὲ λοιπὸς Περσικὸς εὐλας ἐσάλη διὰ τὰ κάμη πάντα δρόμον ἀδιέξοδον. Τότε ὁ Ἀρισείδης, τῷ ὁποίῳ ἡ Φιλοπατρία ἐνίκα πάντοτε πᾶσαν ἄλλην ἰδιαιτέραν ἐγροπαίθειαν, ἀπεφάσισε κινδυνεύων τὰ εἰδοποιήσῃ τὸν Θεμισοκλέα περὶ τῆς καταστάσεώς τε ἢ τῷ κινδύνου. Ὁ Ἀρισείδης ἦτο τότε εἰς τὴν Αἴγιναν, ὅπου εἶχεν ἑλίγη δύναμιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τε, ἢ μόλις ἐδυνήθη εἰς μικρὸν σκάφος τὰ διέλθῃ διὰ τῷ ἐχθρικῷ εὐλας νυκτός· ἢ φθάσας ἀπέβη τῆς νηὸς, ἢ πορευθεὶς εὐθὺ εἰς τὴν σκηνὴν τῷ Θεμισοκλέει, εἶπε τὰ ἀκόλουθα.

„Ἐὰν ὦμεν σοφοί, Θεμισοκλεε, ἄς ἀφήσωμεν τῷ λοιπῷ κατὰ μέρος τὰς ματαίας ἢ παιδαριώδεις διχονοίας, καὶ ὁποῖαι μᾶς ἐχώρισαν ἄχρι τῆδε· ἡ δὲ μόνη ἢ μία εὐγενὴς ἡμῶν ἀμιλλα μένει τώρα, ποῖος ἐξ ἡμῶν τὰ ἐκδηλεύσῃ περισσότερο τὴν πατρίδα. Σὺ μὲν πρέπει τὰ πρῶτα ὡς στρατηγός, ἐγὼ δὲ τὰ ὑποτάσσωμαι ὡς ἰδιώτης· καὶ ἡθέλον εἶμαι εὐτυχέστατος, ἔάν ἡ συμβελή μὲ ἐμπορέσῃ τὰ συνεισφέρειν εἰς τὴν σκηνὴν ἢ τῆς πατρίδος δόξαν“. Ταῦτα εἰπὼν, ἐγνώρισεν αὐτῷ τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῷ εὐλας, πρᾶινῶν εἰς μάχην χωρὶς ἀναβολῆς καιρῷ. Ὁ Θεμισοκλῆς αἰσθάνομενος τὴν γενναίαν εὐγνωμοσύνην, τὴν ὁποίαν ἀπήτει ἡ τοιαύτη ἀφιλοπρόσωπος καλοκάγαθία, ἢ φιλοτιμύμενος τὴν ἀνταποδείξῃ εὐγενῆ φιλίαν, ἐφανέρωσεν εἰς τὸν

Ἀριεΐδην ὅλες τὰς σκοπὰς καὶ τὰ διανοήματά τε, καὶ μάλιστα τὸ τελευταῖον στρατήγημα, τὴν αὐτοφελῆ δηλοπολικίαν τῆς Σόλε. Τότε μετεχειρίσθησαν ἀμφοτέρω τὸ ἀξίωμα τῶν καὶ τὴν δύναμιν, διὰ νὰ καταπέισωσι καὶ τὰς λοιπὰς στρατηγὰς εἰς μάχην· καὶ ἔτι οἱ δύο Σόλοι ἠτοιμάζοντο εἰς ναυμαχίαν.

Ὁ Ἑλληνικὸς Σόλος συνίστατο ἀπὸ 380 πλοῖα, ὁ δὲ Περσικὸς ἦτο πολὺ ἀνώτερος κατὰ τὸν ἀριθμὸν. Ἀλλ' ἔσθην ὑπεροχὴν καὶ εἶχον οἱ Πέρσαι κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὸ μέγεθος τῶν νηῶν, μὲ ὅλον τῆτο πολὺ ἀπελείποντο τῶν Ἑλλήνων, οἵτινες ἦσαν ἔμπειροι εἰς τὴν ναυτικὴν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν, ὅπως ἔμελλον νὰ πολεμήσῃ, καὶ μάλιστα ἔχοντες ἀξίους στρατηγούς. Ὁ Εὐρυτιάδης εἶχε μὲν ὀνόματι τὴν διοίκησιν τῆς Σόλε, ἀλλ' ὁ Θεμισοκλῆς ἔδιδε κυρίως τὰς ἀναγκαίας διαταγὰς, ἐπαγρυπνῶν καὶ μεταχειριζόμενος τὸ παραμικρὸν συμβεβηκὸς πρὸς ὄφελος. Αὐτὸς ἀνέβαλε τὴν μάχην, ἔως ἔπλεύσῃ ὁ ἄνεμος, ὅστις ἦτο τὴν ὥραν ἐκείνην τῆς χρόνου περιοδικὸς καὶ ὠφέλιμος εἰς τὰς Ἑλληνας· ὡς δὲ ἔπνευσε, τὸ σημεῖον τῆς μάχης ἐδόθη, καὶ ὁ Ἑλληνικὸς Σόλος ἐπρόβαινεν εὐτάκτως.

Ὁ Ξέρξης ἀποδιδὼς τὴν πρώτην τε εἰς τὴν θάλασσαν ἀτυχίαν εἰς τὴν ἀπρσίαν τε, ἀπεφάσισε νὰ γένη αὐτόπτης τῆς παρέσης ναυμαχίας ἀπὸ τὴν κορυφὴν ἐνὸς λόφου, καθήμενος ἐπὶ θρόνου ἰψηλοῦ. Τῆτο ἐξάρτηνε τρόπον τινὰ τὰς στρατιώτας, οἱ ὅποιοι γινώσκοντες τὴν παρεσίαν τῆς βασιλείας, καὶ θέλοντες νὰ φανῶσιν ἄξιοι τῶν ἐπαίνων τε, πρὸχώρουν μὲ τὴν ἀνδρίαν καὶ τόλμην, ὥστε ἐφόβισαν τὸν ἐχθρὸν· ἀλλ' ἡ ζέσις ἐσμίκρυνεν ἀναλόγως μὲ τὴν ζέσιν τῆς μάχης. Τότε ἐφαίνοντο τὰ ἐκ τῆς θέσεως καὶ τῶν λοιπῶν ἀπειρα ἐκ.

λαττώματα τῶν Περσῶν· ἐπειδὴ ὁ μὲν ἄνεμος ἔπνεεν ἐναντίος κατὰ πρόσωπον, τὸ δὲ ὕψος καὶ τὸ δυσκίνητον βίρος τῶν πλοίων ἔκαμνον αὐτὰ ἀργὰ καὶ ἀνωφελῆ, ἢ δὲ πληθὺς αὐτῶν ἤυξανεν ἐν τῷ σενῶ, ὅπερ ἐμάχοντο, ἔτι μᾶλλον τὴν ἀταξίαν καὶ ταραχὴν. Οἱ Ἴωνες παρακινηθέντες ὑπὸ τῆς Θεμισοκλέους μὲ γράμματα χραγμένα ἐπὶ τῶν παραθαλασσίων βράχων ἢ ἀναμνησθῶσιν ὅθεν κατήγοντο ἐξ ἀρχῆς, ἐτράπησαν πρῶτοι εἰς φυγὴν. Εἰς δὲ τὴν ἄλλην πτέρυγα ἢ νίκη ἦτο δι' ὀλίγα ἀβέβαιος· ἀλλ' ὅτε ἐδιώχθησαν εἰς τὴν ἄμμου οἱ Φοίνικες καὶ οἱ Κύπριοι, τότε οἱ λοιποὶ ἔφυγον μὲ μεγάλην ἀταξίαν καὶ ἀλληλοφονίαν. Εἰς αὐτὴν τὴν πάγκοινον φυγὴν, μόνη ἡ Ἀρτεμισία διετήρησε σαφερῶς τὸν τόπον τῆς, καὶ κατώρρωσε μὲ τὰ πέντε πλοιά της ἀνήκοντα ἀνδραγαθήματα, ὡς ὁ Ξέρξης θεωρῶν μακρόθεν τὴν ἀνδραγαδίαν τῆς, εἶπε μεγαλοφώνως, οἱ μὲν ἄνδρες γεγονασίμοι γυναῖκες, αἱ δὲ γυναῖκες ἄνδρες. Ἐπειδὴ αὕτη ἡ βασίλισσα ἔβλαπτε πολὺ τὰς Ἀθηναίους διὰ τὴν τόλμην τῆς, διέταξαν ἐκεῖνοι βραβεῖον εἰς ἐκεῖνον, ὅσις ζωγράφῃ αὐτήν. ἀλλ' αὕτη προκλιθεμένη, ἐν ᾧ καταδιωκομένη ἐκινδύνευε νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐχθρῆς, ἐπροσποιήθη ἄκρως σοφῶς, ὅτι ἤυτομόλησε πρὸς τὰς Ἑλληνας, καὶ ὀρμήσασα ἐβύβισεν ἐν Περσικὸν πλοῖον, ὅπερ ἰδόντες οἱ Ἕλληνες καὶ συμπεραίνοντες, ὅτι ἡ ναῦς τῆς Ἀρτεμισίας ἦτον ἡ Ἑλληνίς, ἢ αὐτόμολος ἐκ τῶν βαρβάρων, ἔδωσαν αὐτῇ καιρὸν νὰ σωθῆ. Ἐν τῷ μεταξὺ, οἱ σύμμαχοι κατεδίωκον τὰ Περσικὰ πλοῖα πανταχόθεν, ὧν ἄλλα μὲν ἐφθάρισαν εἰς τὰ σενὰ τῆς Ἀττικῆς, ἄλλα δὲ ἐβυβίσθησαν, τὰ δὲ περισσότερα ἐκυριεύθησαν. Διακόσια Περσικὰ πλοῖα καὶ ἐπέκει-

να ἐκάησαν, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα διεσκορπίθησαν· οἱ δὲ σύμμαχοι αὐτῶν φοβέμενοι τὴν ὀργὴν τῶν τε Ἑλλήνων καὶ τῆ Ξέρξης, ἀπέπλευσαν ὅσον εἶχον τάχως πρὸς τὴν πατρίδα.

Τοιοῦτο τέλος ἔρχεν ἢ ἐν Σαλαμῖνι μάχῃ, ἐν ἣ οἱ Πέρσαι ἔλαβον τοιαύτην καιρῖαν πληγὴν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδας, ὣν ἔδεποτε ἔπαυον. Ὁ Θεμισοκλῆς συλλαβῶν μετὰ τῆ Ἀρισεΐδε κατ' ἰδίαν, ἐπρόβαλε καυοκλήτους νὰ διαλύσῃ τὴν γέφυραν, ἐφ' ἧς ἐπέρασεν ὁ Ξέρξης εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἀνὸ Θεμισοκλῆς σπευδάζων ἐπρόβαλε τῆτο, εἶναι ἀβέβαιον· ὡς τόσον, ὁ Ἀρισεΐδης ἠγωνίζετο νὰ τὸν ἐμποδίσῃ ἀπὸ τῆ τοικτε ἐπιχειρήματος, παρισῶν αὐτῷ τὸν κίνδυνον ἐκ τῆς ἀπογνώσεως τοιῆτε δυνατῆ ἐχθρῆ, καὶ λέγων, ὅτι ἐπεθύμει κάλλιον νὰ ἐλευθερωθῆ ὅσον τάχιστα ἀπὸ τοιῆτον βάρβαρον τύραννον. Πρὸς ταῦτα ἐνέδωκεν ὁ Θεμισοκλῆς, καὶ θέλων ἵνα ἐπιταχύνη τὴν ἀναχώρησιν τῆ Ξέρξης, ἐμύνησε πάλιν αὐτῷ κρυφίως, ὅτι οἱ Ἕλληνες ἐμελέτων νὰ διαλύσωσι τὴν γέφυραν.

Ὁ Ξέρξης εὐρίσκειτο εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥσε ἢ ἐλαχίστη αἰτία ἦτον ἱκανὴ νὰ τὸν κάμῃ νὰ παραιτήσῃ τὴν πολυπόθητόν τε ἐκστρατεΐαν. Ὅθεν ἐκπλαγεὶς εἰς τὴν τελευταίαν φθορὰν, καὶ φοβηθεὶς τὴν νέαν εἶδησιν τῆ Θεμισοκλέους, ἐζήτηι μόνον εὐπρόσωπον αἰτιολογίαν φυγῆς, ὅπερ ἐννοῶν ὁ Μαρδόνιος, ἦλθεν ἐγκαίρως διὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ἀπορίαν καὶ ἀμηχανίαν, καὶ ἤρχισε νὰ σμικρύνῃ τὴν τελευταίαν αὐτῶν φθορὰν, καὶ νὰ διηγῆται τὰ πολλὰ μέσα, τὰ ὅποια εἶχον ἔτι διὰ ν' ἀναλάβωσι τὴν προτέραν κατάστασιν, ἀποδιδὸς ὅλην τὴν αἰτίαν τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἀνανδρίαν καὶ ἀπιστίαν τῶν συμμάχων, καὶ ἐσυμβέλεσε τὸν

Ξέρξην νὰ ἐπιτρέψῃ ταχέως εἰς τὴν Περσίαν, μήπως ἡ Φήμη τῆς ἀτυχίας, ἡ ὁποία πάντοτε παρίσῃσι τὰ πράγματα χειρότερα παρ' ὅ, τι εἶναι, προξενήσῃ ἐπανάστασιν ἐν τῇ ἀπεστία τε· αὐτὸς δὲ ὑπέχετο, ἂν τῷ ἀφίσῃ τριακοσίας χιλιάδας ἀπὸ τὰ πλέον ἐκλεκτὰ στρατεύματα, νὰ ὑποτάξῃ ὅλην τὴν Ἑλλάδα εὐκλεῶς· εἰδεμὴ, νὰ λάβῃ ἐπάνωθεν τὸ ὄλον τὸ ὄνειδος τῆς ἀτυχίας, καὶ νὰ τιμωρηθῇ ὁ ἴδιος, εἰάν ἐδύνετο μὲ τῆτο νὰ σώσῃ τὴν τιμὴν τῆ βασιλείας. Ὁ Ξέρξης ὑπήκουσε προθύμως εἰς ταύτην τὴν συμβελήν· καὶ νομίζων ἰκανὴν πρὸς δόξαν τε τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν, ἠτοιμάζετο νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὴν Περσίαν, μέρος μὲν τῆ στρατεύματος λαμβάνων μεθ' ἑαυτῆ, τὸ δ' ἄλλο ἀφίπων εἰς τὸν Μαρδόνιον, ὅχι τίσσον μὲ ἐλπίδα τῆ νὰ ὑποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ὅσον φοβέμενος μὴ τὸν καταδιώξωσι.

Αὕτη ἡ ἀπόφασις τῆ Ξέρξε ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν βελήν, ἡ ὁποία συνεκροτήθη εὐθὺς μετὰ τὴν μάχην. Τὴν ἀκόλουθον νύκτα ἐπλευσεν ὁ σόλος μὲ μεγάλην ἀταξίαν πρὸς τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ὠρμίωθη εἰς τὴν Κύμην πρὸς παραχειμασίαν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἐπιτρέψας τὴν διοίκησιν τῆ στρατῆ εἰς τὲς στρατηγὺς, ἔφθασε συνοδευόμενος ὑπ' ὀλίγων εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἐν τεσσαράκοντα πέντε ἡμέραις μετὰ τὴν ἐν Σαλαμῖνι μάχην, καὶ εὐρῶν τὴν γέφυραν κατεφθαρμένην ἀπὸ τὴν ὄρμην τῶν κυμάτων διὰ τὴν συμβᾶσαν τρικυμίαν, ἐπέρασε τὸ σενὸν τῆς θαλάσσης εἰς ἀλιευτικὸν πλοιάριον. Οὗτος ὁ τρόπος τῆς ἐπιστροφῆς παραβαλλόμενος μὲ τὸν μεγαλοπρεπέστατον τρόπον τῆ ἐρχομῆς τε, ἤυξανε τόσῳ περισσότερον τὴν θλίψιν καὶ δυσυχίαν τε. Τὸ δὲ στρατεύμα, τὸ ὅπσιον ἐπροσάχθη νὰ τὸν ἀκολουθῆ, μὴ ἔχον μεθ' ἑαυτῆ ζωοτροφίας, ὑπέμεινε πολ-

λὰς δυσυχίας καὶ ταλαιπωρίας κατ' ὁδόν· ἐπειδὴ ἀφ' ἑοί στρατιῶται ἔφαγον ὅλον τὸν σίτον ὅσον ἐδύναντο εὐρεῖν, ἤναγκάσθησαν νὰ ζῶσιν ἀπὸ χόρτα, φλοιὸς καὶ φύλλα δένδρων. Πρὸς αὐταῖς ταῖς ταλαιπωρίαις, τὸ συμβᾶν λοιμικὸν ἐπέθηκε τὴν κορωνίδα τῶν δυσυχιῶν εἰς τὰς δυσυχεῖς Πέρσας, οἱ ὅποιοι καταδιωκόμενοι περισσότερον ἀπὸ σαρκόφαγα ὄρνεα καὶ αἰετὸς, παρέξ ἀπὸ ἀνθρώπων, ἔφθασαν μετὰ πολύμοχθον δρόμον τεσσαράκοντα καὶ πέντε ἡμερῶν εἰς τὸν Ἑλλάσποντον, ὅπου διαβάντες, ἐκεῖθεν ἐπορεύθησαν εἰς Σάρδεῖς. Τοιαύτη ἦν ἡ ἔκβασις τῆς ἐκστρατείας τῆς Πέρσης κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ἐν ἐπιχείρημα, τῆ ὁποῖα ἡ μὲν ἀρχὴ ἦτον ὑπερήφανος, τὸ δὲ τέλος ἄτιμον. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσωμεν, ὅτι ὅλην τὴν ἰσορίαν τῆς Μηδικῆς πολέμου ἔχομεν ἀπὸ Ἑλλήνων συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ἀναμφιβόλως ἦσαν προκατειλημμένοι ὑπὲρ τῶν συμπατριωτῶν, ἐπειδὴ λέγουσιν, ὅτι οἱ Περσικοὶ ἰστοριογράφοι παριστῶσι διαφορετικῶς αὐτὴν τὴν ἐκστρατείαν ἰσορῶντες, ὅτι ὁ βασιλεὺς ἐκλήθη κατὰ τὸ μέσον τῆς νίκης τε εἰς τὴν Περσίαν, διὰ νὰ καταπραῦνη μίαν ἐμφύλιον ἀποστασίαν. Ἀλλ' ὅπως καὶ ἂν ἦ, τὰ Περσικὰ πράγματα ἤρχισαν ἔκτοτε νὰ κλίνωσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, ἕως ἃς ὁ μέγας Ἀλέξανδρος φέρων νικηφόρον στρατεύμα τῶν Ἑλλήνων, ἀντείσβαλεν εἰς τὴν Περσίαν πρὸς ἐκδίκησιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

Α' πὸ τῆς φυγῆς τῆς Ξέρξου ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἕως τῆς ἐν Μυκάλῃ νίκης.

Η πρώτη ἔσμενος τῶν Ἑλλήνων φροντίς μετὰ πτ. κ. τῆ ἐν Σαλαμῖνι μάχῃ, ἦτο τὸ νὰ σειλώσιν εἰς τὰς Δελ- 3524. φές τὰς ἀπαρχὰς τῶν πλεσίων λαφύρων, ὅσα ἔλαβον ἀπὸ τῆς Πέρσης. Ὡς σύμμαχοι θεωρούμενοι οἱ Ἕλληνες ἦσαν πάντοτε προσεκτικοὶ εἰς τὰ καθήκοντα τῆς θρησκείας, καὶ μ' ὅλον ὅτι αἱ αἱρέσεις καὶ τὰ δόγματα τῶν φιλοσόφων ἐδίδασκον τὸ ἀνδράπινον γένος ὀλίγου νὰ τιμᾷ τὰς δημοσίας τελετὰς, ὡς τόσον ἡ θρησκεία ἦτον ὁ πρῶτος καὶ μόνος σύνδεσμος τῆς ἐνώσεως αὐτῶν, καὶ ἐκράτει αὐτὰς πρὸς ὥραν ἀδυνατίως ἠνωμένους· ὅτε δὲ ἐλύθη αὐτὸς ὁ δεσμός, καὶ ἡ Ἀμφικτυονικὴ σύνοδος ἐγένετο πολιτικὴ μᾶλλον ἢ θεοκρατικὴ σύνοδος, διελύθη καὶ ἡ γενικὴ ἐνωσις, καὶ πολλαὶ ἐπαρχίαι ἐγέναντο θῦμα τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

Ὅλη ἡ Ἑλὰς ἀντήχει ἀπὸ τῆν τῶν Ἑλλήνων χαρὰν ἐπ' αὐτῇ τῇ νίκῃ, ἐν ἣ ἄλλοι μὲν εἰ στρατηγοὶ συνεισέφερον τὸ ἑαυτῶν, ἀλλ' ἡ δόξα τῆς Θεμισοκλέους ἠμαύρωσε τὴν δόξαν τῶν λοιπῶν. Ὅτε μετὰ τὸν πόλεμον, κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἑλλήνων, συνέχθησαν εἰ στρατηγοὶ, διὰ νὰ κρίνωσι, ποῖοι ἐξ αὐτῶν ἠρίστευσαν διαφερόντως γράφοντες τὰ ὀνόματα τῶν ἀξίων τῆς πρώτης καὶ δευτέρας τάξεως, τότε ἕκαστος μὲν αὐτῶν ἔκρινε τὸν ἑαυτόν τε πρῶτον κατὰ τὴν ἀρετὴν, ὅλοι δὲ ἑμὲ ἀπέδωσαν τὰ δευτερεῖα εἰς τὸν Θεμισοκλέα,

δί᾽ τῶ ὄντι ἔβεβαίον τὴν ὑπὲρ πάντας ἐκείνη ὑπεροχὴν, καθὼς ἔπειτα ἔβεβαιώθη σαφέστερον καὶ ἀπὸ τῆς Σπαρτιχίας, οἵτινες ὑπῆνθησαν αὐτὸν μετὰ Φριμίμβε εἰς τὴν Σπάρτην, ἀποδόντες εἰς μὲν τὸν συμπατριώτην Εὐρυβιάδην τὸ ἀριστεῖον τῆς νίκης, εἰς δὲ τὸν Θεμισοκλέα τὸ τῆς σοφίας, εἶτα δὲ σεφανώσαντες μὲ σεφάγον ἐλαίας, καὶ χαρίσαντες αὐτῷ πλεσίαν ἄμαξαν, προέπεμψαν αὐτὸν μὲ τριακοσίαις ἵπποις ἕως εἰς τὰ σύνορα τῆς Λακεδαιμονίας. Ἀλλ' ἐκεῖνο, τὸ ὑποῖον περιέβαλπεν ἴτι μᾶλλον τὴν φιλοτιμίαν τε, ἦτον ἢ μεγάλη αὐτῷ ὑποδοχὴ εἰς τὰς Ὀλυμπιακὰς ἀγῶνας, ὅπε μάλιστα ἐφάνη, καὶ ὅλος ὁ λαὸς ἀνέστη πρὸς τιμῆν τε χειροκροτοῦντες καὶ εὐφημίζοντες, καὶ ἕδεις ἐθεώρει τὰς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀγωνιζομένους, ἀλλ' ὅλοι εἶχον τὰ ὄμματα προσηλωμένα εἰς τὸ μόνον ἀξιοθέατον ἀντικείμενον, τὸν Θεμισοκλέα, ὅσις ἐκπλαγεὶς εἰς τὰς τόσας τιμὰς ὠμολόγησεν, ὅτι κείνην τὴν ἡμέραν ἐθερίσε τὰς καρπὸς ὅλων τῶν πόνων τε.

Ἀφ' ἧ ἔπαυσαν οἱ Ἕλληνας διώκοντες τὸν Περσικὸν σόλον, ἐπλευσεν ὁ Θεμισοκλῆς εἰς ὅλας τὰς νῆσους, ὅσαι ἐβοήθησαν τὰς Πέρσας, διὰ τὴν ἀργυρολογίην. Ἡ δὲ πρώτη νῆσος, ὅπε ἐπλευσεν, ἦτον ἢ Ἄνδρος, ἀφ' ἧς τῶν ἐγκατοίκων ἐζήτει μεγάλην ποσότητα χρημάτων, λέγων, "ἐγὼ ἔρχομαι πρὸς ὑσᾶς συνωδευμένος ἀπὸ δύο ἰχυρὰς θεᾶς, γῆν περὶ ἡμᾶς καὶ βίαν." Καὶ ἡμεῖς, ἀπεκρίθησαν ἐκεῖνοι, ἔχομεν δύο θεᾶς, πενίαν καὶ ἀπορίαν. Μετὰ ταύτην τὴν ἀπόκρισιν ἐπολιόρησε τὴν πόλιν πρὸς ὀλίγον εὐρίσκων δὲ αὐτὴν πολλὰ δυνατὴν, ἠναγκάσθη τὴν ἀναχωρήσῃ εἰς ἄλλας νῆσους, αἱ ὅποσαι δὲν εἶχον μήτε τόσας ἀποχρῶντας λόγους, μήτε ἰκανὴν δύναμιν τῆς ἀν-

τισαῖον, καὶ ἐζήτει πάμπολλα χρήματα, τὰ ὑπὸ αὐτῷ ἐπὶ τὸ πλεῖστον μετεχειρίσθη πρὸς ὄφελός τε, δείξας διὰ τῆς εἰς τὸν χαρακτῆρά τε δύο χαμερπεῖς ιδιότη-
τας, πλεονεξίαν καὶ φιλοδοξίαν.

Ὁ δὲ Μαρδόκιος, ὅστις ἔμεινεν ἐν τῇ Ἑλλάδι με-
300,000 ἀνθρώπων, παρεχέμενος περὶ τὴν Θεττα-
λίαν, κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἔαρος ἦλθεν εἰς Βιωτί-
αν, ἔθεν βεΐλας τὸν Ἀλέξανδρον, βασιλέα τῆς Μα-
κεδονίας, μετὰ λαμπρῆς συνοδίας πρὸς τὰς Ἀθηναίους,
ἐπέβαλεν εἰς αὐτὰς συνθήκας εἰρήνης· καὶ διὰ τὰς
ἀποσπάσει πάντι τριπλῶ ἀπὸ τῶν λοιπῶν συμμάχων Ἑλ-
ληνας, ὑπεχέθη ν' ἀνοικοδομήσῃ τὴν πόλιν αὐτῶν, καὶ
τοῖς δώσει μεγάλας ποσότητας χρημάτων, καὶ τὰς
ἀφῆσῃ αὐτονόμους, καὶ καὶ τὰς κάμη κυρίες ὅλης τῆς Ἑλ-
λίδος. Οἱ Σπαρτιάται μαθόντες τὴν ἀπατηλὴν ὑπόχεσιν
ἐταράχθησαν, καὶ ἀμέσως ἔστειλαν πρέσβεις εἰς τὰς Ἀθη-
νας διὰ τὰ εἰπῶσιν, ὅτι οἱ Σπαρτιάται ἐλπίζον, ὅτι οἱ Ἀθη-
ναῖοι εἶχον καλλιτέρας ιδέας περὶ ἀληθῆς δίκης καὶ πα-
τριωτισμοῦ, καὶ ὅτι ἐθεώρουν ὡς ἀναγκαιότερον τὸν κοινὸν
κίνδυνον, εἰς τὸν ὁποῖον αἱ διάφοροι ἐπαρχίαι τῆς Ἑλλά-
δος ἦσαν ὑποχρεωμέναι καὶ βοηθῶνται ἀμοιβαίως, καὶ
τέλος πάντων ἐλπίζον, ὅτι διὰ τὸ σέβας πρὸς τὰς ἐν-
δόξους προπάτοράς των δὲν ἤθελον προδώσῃ ποτὲ ἐκεί-
νας, τὰς ὁποῖας αὐτοὶ ὑπερασπίσθησαν καὶ ἠλευθέρω-
σαν τόσον εὐκλεῶς, καὶ δεχθῶσι τὰ ἄτιμα προβλήμα-
τα τῶν Περσῶν. Ἀλλ' ἵνα μὴ προβάλωσιν οἱ Ἀθηναῖοι
τὴν ἔνδειαν ὡς πρόφασιν τῆς συγκατανεύσεως, ὑπεχέ-
θησαν οἱ Σπαρτιάται γενναίως καὶ τρέφωσι τὰς γυ-
ναῖκας καὶ τὰ τέκνα των μετ' ἰδικάτων ἐξοδα καὶ εἰς τὴν
ἰδίαν πόλιν. Ὁ Ἀρισίδης εἶχε τότε τὸ ὑπέροχον ἀξίω-
μα ἐν Ἀθήναις τῆς ἀρχοντος, ὅταν ὁ βασιλεὺς τῆς

Μακεδονίας ἐπρόβαλε τὰς λόγους τῷ Μαρδόνιῳ, ἐν ᾧ οἱ πρέσβεις τῶν ἄλλων Ἑλληνικῶν πόλεων ἠγωνίζοντο νὰ ματαιώσωσιν αὐτές. Αὐτὸς δὲν ἐχρειάζετο ἄλλο τι πρὸς ἀπόκρισιν, εἰμὴ τὴν φυσικὴν προτροπὴν τῆς καρδίας. "Εἰς ἀνθρώπους, εἶπεν, ἀναγεγραμμένους εἰς τρυφὴν καὶ ἀμάθειαν εἶναι φυσικὸν τὸ νὰ ὑπόχωνται μεγάλας ἀμοιβάς, καὶ νὰ ἐλπίζωσι νὰ διαφθείρωσι μὲ δῶρα τὴν ἀρετὴν. Οἱ βάρβαροι, οἱ ὅποιοι τιμῶσιν ὑπὲρ πάντα τὸν χρυσὸν καὶ ἄργυρον, εἶναι συγγνωστοί, ὅτε σοχάζονται νὰ φθείρωσι μὲ χρήματα τὴν πίσιν ἑνὸς ἔθνους· εἶναι ὅμως τῶντι αἰσχρὸν καὶ ἄξιον θαυμασμῶ, ὅτι οἱ Λακεδαιμόνιοι νομίζοντες ἡμᾶς ἰκανὸς τοιαύτης χαμερπῆς πράξεως, ἤλθον ἐδῶ διὰ νὰ μᾶς μεταπείσω. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεδέχθησαν τὴν προσασίαν τῆς κοινῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἄπειροί σωροὶ χρυσοῦ δὲν θέλωσι διασεῖσαι τὴν πίσιν των. Μὴ γένοιτο! Ἐν ὅσῳ αὐτὸς ὁ ἥλιος, ὁ θεὸς τῶν Περσῶν, ἀκολοθεῖ τὸν διωρισμένον αὐτῷ δρόμον, οἱ Ἀθηναῖοι θέλωσι εἶναι ἄσπονδοὶ ἐχθροὶ τῶν Περσῶν, καὶ θέλωσι τὰς κατατρέχει, διὰ νὰ ἐκδικήσωσι τὴν ἐρήμωσιν τῶν τόπων των, τὴν κατακαυσίαν τῶν οἰκῶν, καὶ τὴν βεβήλωσιν τῶν ναῶν. Τοιαύτην ἀπόκρισιν δίδομεν εἰς τὸ πρόβλημα τῶν Περσῶν. Σὺ δὲ, ὦ Ἀλέξανδρε, εἰς εἰλικρινῆς ἐκείνων φίλος, μὴ φέρῃς τῷ λοιπῷ τοιαῦτα προβλήματα, διότι ἡ τιμή σου, καὶ ἴσως αὐτὴ ἡ ἀσφάλειά σου τὸ ἀπαιτεῖ.

Ὁ Μαρδόνιος μαθὼν τὴν ἀπόφασιν τῶν Ἀθηναίων, ἠτοιμάζετο νὰ ἐνεργήσῃ κατ' αὐτῶν μὲ δρασιμότητα· καὶ εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἠνάγκασε τὰς Ἀθηναίους ν' ἀφήσωσι πάλιν τὴν πόλιν εἰς τὴν ὀργὴν